

De tijd dringt

Politiek in tijden van chaos en nieuwe kansen

De problematiek van het verlies van vertrouwen in instituties en politiek van grote groepen mensen is niet nieuw. Er is afgelopen decennium al veel over geschreven en gedebatteerd. Wat wel nieuw is, is de urgentie in het licht van toenemende maatschappelijke en internationale chaos en de effecten die dit kan hebben in een terugval in de weg naar een duurzamer en vrediger samenleving. Het is een urgentie die tegelijk een gevaarlijk kantelpunt is in systemisch opzicht en ook een *critical juncture* (Duncan Green) waarin nieuwe kansen kunnen ontstaan.

Onderstaand artikel is ingedeeld in drie onderdelen. Elk onderdeel wordt vooraf gegaan door een relevant mij aansprekend citaat. Het is geen makkelijk toegankelijk verhaal geworden, maar iets van de werkelijkheid begrijpen is ook complex.

De drie onderdelen: (1) Hoe kunnen we het verlies aan vertrouwen in instituties (vakbeweging, media, woningcorporaties, zorgverzekeraars, wetenschap, etc) en politiek (zowel de formele politieke organen als ook de politieke partijen en ook zelfstandige bestuursorganen (ZBO's) zoals kamers van koophandel of Sociale Verzekeringsbank) analyseren en duiden. (2) Wat is het karakter van de urgentie in het licht van toenemende maatschappelijke en internationale chaos. Welke effecten kan dit hebben in een terugval in de weg naar een duurzamer en vrediger samenleving. (3) Welke elementen kunnen bijdragen aan het vergroten van de veerkracht. Welke kansen en de agendapunten zijn te benoemen en te concretiseren en hoe passen die in een 'groot verhaal'.

Tony Judt : "We have entered an age of fear. Insecurity is once again an active ingredient of political life in Western democracies. Insecurity born of terrorism, of course; but also, and more insidiously, fear of the uncontrollable speed of change, fear of the loss of employment, fear of losing ground to others in an increasingly unequal distribution of resources, fear of losing control of the circumstances and routines of our daily life. And, perhaps above all, fear that it is not just we who can no longer shape our lives but that those in authority have also lost control, to forces beyond their reach."

Ill fares the land, 2010

Ad 1: Verlies aan vertrouwen

In het citaat van Judt wordt al een hele opsomming gegeven aan achtergronden. Centraal staat volgens mij het gevoel van verlies van controle en de daaruit voortvloeiende onzekerheid. Dit komt in het hele repertoire terug. Ik noem de punten met steeds concrete voorbeelden (niet uitputtend):

Angst voor veiligheid en terrorisme. Terrorisme, volop aanwezig in het Midden Oosten, komt door aanslagen in West Europa en de USA binnen onze leefwereld; het is vooral onzichtbaar en daardoor goed bruikbaar voor wilde uitspraken. Voordat het terrorisme in de media ging overheersen was er al het stijgende gevoel van onveiligheid. De welvaartsstaat is teruggebracht, deels ontmanteld en de legitimiteit van de staat die daarop

gebaseerd was wordt geleidelijk vervangen door de legitimiteit die gebaseerd is op persoonlijke veiligheid. Daarbij valt te denken aan het gevaar voor pandemieën, ongezonde diëten en/of levenswijzen, criminele activiteiten, vaccinaties, antisociaal gedrag van de 'onderklasse' en recentelijk is daar dus aan toegevoegd het gevaar voor mondiaal terrorisme. In een tijd van bezuinigingen is deze verschuiving een goedkoop alternatief!

Bauman in zijn boek '*Collateral Damage*' (2011) formuleert: 'Human uncertainty and vulnerability are the foundations of all political power: it is against those twin, hotly resented

yet constant accompaniments of the human condition, and against the fear and anxiety they tend to generate, that the modern state has promised to protect its subjects; and it is mostly from that promise that it has drawn its *raison d'être* as well as its citizens' obedience and electoral support'.

De snelheid van veranderingen, geïnspireerd door de neoliberale beginselen van flexibilisering van de arbeidsmarkt, werkt door in de voortdurende stelselwijzigingen in de sociale verzekeringen. De recente wet bedoeld om ZZP-ers een duidelijker plaats te geven in het sociale zekerheidsstelsel is na korte tijd ingetrokken. De enorme overdrachten van uitvoeringsregels van rijk naar gemeente leidt al enige jaren tot sterk gevoelde achterstelling van grote groepen rechthebbenden. De chaos die snelle stelselwijzigingen geven w.o. de intrekking van de Wet DBA (deregulering beoordeling arbeidsrelaties) voor ZZP-ers wordt niet alleen gevoeld bij burgers maar leidt ook geregeld tot wantoestanden bij de professionele uitvoeringsorganisaties als UWV en Belastingdienst. Een ander voorbeeld dat leidde tot veel ellende is de afschaffing van de ABWZ, een enorme operatie, en gelijktijdig een bezuiniging van 3,5 miljard doorvoeren.

Bovenstaande ontwikkelingen passen mede in het rijtje van de precarisatie-onderdelen. Precarisatie zo definieert de Franse Wiki is een sterke onzekerheid of een aanvaardbare situatie bewaard of hersteld kan worden in de nabije toekomst. Het is een subjectieve en relatieve notie omdat het gaat om een bepaling van een aanvaardbare situatie in een gegeven maatschappij. Werkloosheid en dreigende werkloosheid zijn belangrijke onderdelen daarvan. Vanaf vijftig jaar weet je vrij zeker dat na ontslag de kans op een baan heel gering is. Ook de enorme afname van de vaste arbeidscontracten hoort daarbij. De vrijwel permanente reorganisatieprocessen die in bedrijven en andere arbeidsorganisaties worden leveren ook veel onzekerheid op. Mensen ervaren de uitkomst van reorganisaties vaak als verslechteringen, een grotere controle, verminderd werkplezier en verslechterde arbeidsvoorwaarden.

De organisatie van de overheid heeft wezenlijke wijzigingen ondergaan die door burgers ervaren worden als onverschilligheid voor hun situatie. In de uitvoering van overheidsbeleid wordt de overheid gezien als manager. Dit is gebaseerd op de theorie die aangeduid wordt als 'new public management' (NPM). Het gaat bij NPM om meer prestatiegerichtheid, innovatie, meer creativiteit, om meer marktgerichtheid en vraagsturing. Kortom, meer bedrijfsmatigheid, meer ondernemerschap, meer marktwerking (dus meer concurrentie). Burgers worden in dit denken in toenemende mate gedefinieerd als klanten. Het is niet toevallig dat deze richting – in theorie en in de praktijk – tot ontwikkeling kwam in de jaren negentig als onderdeel van de hoogtijdagen van het neoliberalisme: de overheid als ondernemer en de markt die bepalend is. In de praktijk leidde dit denken tot diverse uitingen. Publieke aanbestedingen, tenders, veilingen en dergelijke dienen ter bevordering van marktwerking. Door het inrichten van agentschappen werd voor het uitvoerend agentschap enige vrijheid geschapen, maar tegelijk werd ook sturingsmacht uit handen gegeven. Uitingen waar de burger mee te maken kreeg zijn vooral ook de gemeentelijke samenvoegingen. De afstand van burger tot bestuur werd letterlijk en figuurlijk vergroot. Dit heeft geleid tot veel ontevredenheid, omdat alternatieven, b.v. door samenwerking van zelfstandige gemeenten, te weinig aandacht kregen. Bij de burger geeft dit het idee dat hun mening er niet meer toe doet. In het verlengde hiervan vallen natuurlijk ook de woningcorporaties te noemen waar fusies leidden tot megalomane projecten en grote afstand tot de huurders. Het verhaal wordt eentonig maar de ziektekostenverzekeringen zijn een volgend voorbeeld.

De voortdurende verandering van de relatieve positie van mannen en vrouwen wordt door Ulrike Guérot¹ ook wel geduid als de deconstructie van het patriarchaat, van de mannelijke suprematie. Veel mannen hebben een onbestemd gevoel van positieverlies. De groei van de LGBT-beweging draagt aan dit gevoel van verlies bij en voedt het gevoel van onvrede.

De mensen en (deel)groepen die te maken krijgen met een of meer van deze verschijnselen kunnen niet geduid worden in bepaalde inkomensklassen of in cultureel bepaalde segmenten. Het beste nog kan de vergelijking van de inkomensplaatjes van het Centraal Planbureau gebruikt worden. Er zijn zoveel verschillende categorieën inkomens, dat is afgezien van een indeling in klassen en dat die is vervangen door een puntenwolk waarbij rekening gehouden wordt met alle mogelijke inkomensinvloeden op individuele inkomens. Naast de zeer diverse en grote hoeveelheden oorzaken voor de ontevredenheid van burgers, zijn er ook vele combinaties van particuliere ervaringen van burgers. De een heeft ervaring met een verslechterde PGB en werkloosheid. De ander ervaart dat technische veranderingen zijn/haar loopbaanperspectief veranderen en woont naast een AZC. Een derde ziet de woonomgeving verslechteren en moet 25 km reizen om een paspoort aan te vragen. Het gaat in dit betoog dus om meer samengestelde kenmerken waardoor de machteloosheid, het gevoel van gebrek aan controle over de eigen leefsituatie, de ervaren onrechtvaardigheid van overheidshandelen, de feminisering van de maatschappij etc. wordt gevoeld.

Tot slot: individualisering is een belangrijke ontwikkelingstrend in de afgelopen decennia. Vroeger viel iemand via allerlei min of meer vaste rolpatronen te duiden, te denken valt aan vakbeweging, kerk, verenigingslidmaatschappen, omroep en dergelijke (de klassieke verzuiling van Nederland). Nu zijn deze vaste punten weggefallen en wordt een veel groter beroep gedaan op individuele competenties om maatschappelijk te kunnen functioneren. Lolle Nauta² noemt vier cruciale competenties: het vermogen tot identificatie (je kunnen verplaatsen in de situatie van iemand anders), het vermogen tot representatie (jezelf of een groep kunnen vertegenwoordigen), weerbaarheid (kunnen opkomen voor je rechten) en aanspreekbaarheid (het vermogen om subject te kunnen zijn). Nauta geeft aan dat deze vier competenties het karakter aangeven van individualiteit.

¹ Film van een erg interessante voordracht: <https://youtu.be/mEW9XkpR3yg>

² Lolle Nauta in Hoe normloos zijn wij eigenlijk, Nivon 1995.

Zygmund Bauman: "Liquid modern is a society in which the conditions under which its members act, change faster than it takes the ways of acting to consolidate into habit and routines." Bauman citeert ook Bourdieu: 'the person who has no grip on the present wouldn't dream of controlling the future'.

Liquid Life, 2005

Ad (2) Urgentie en toenemende chaos

Handelaren in angst worden de populistische voorgangers genoemd. Eerder genoemde Ulrike Guérot³ spreekt van mensenvangers. Beide duidingen geven een belangrijk aspect aan van de wijze waarop via (veelal sociale) media mensen gemanipuleerd kunnen worden in hun persoonlijke plaats in de puntenwolk.

Een goed voorbeeld van zo'n manipulatie wordt in een recent interview met Chomsky (in De Morgen) als volgt verwoord. Sprekend over Trump zegt hij: Eén van de grootste successen van dit doctrinaire systeem is dat het de woede van de mensen over de bedrijfssector wist af te leiden naar de regering. Het is juist die regering die de programma's uitvoert die de bedrijfssectoren hun huidige vorm geeft. Dat doet de overheid onder meer met voor investeerders en bedrijven zeer protectionistische akkoorden die in de media steeds onjuist worden omschreven als 'vrijhandelsakkoorden'. Het is de combinatie van 'fact free politics', sociale media, internet mythes en de behoefte om een 'passende verklaring' te vinden voor het eigen ongenoegen. Het is cognitieve dissonantie, ingericht met behulp van slimme algoritmes.

De neoliberale systeemveranderingen (in organisaties, bij overheden) gaan erg snel. Nieuwe routines zijn er nog niet, terwijl oude routines door de bestuurders achteloos weggegooid worden. Het kader of de context waarin die veranderingen plaatsvinden is vaak niet duidelijk. Het wordt gebracht als een rationalisatie, of als een efficiëncyslag. De vraag wat de betekenis is van die rationalisatie, of wat de meerwaarde is van een efficiëncyslag, wordt niet beantwoord. Sterker nog: als iemand die vraag zou stellen, dan is de kans groot dat de betreffende bestuurder die ook niet zou weten te beantwoorden. Veel veranderingen zijn ideologisch van oorsprong. De neoliberalen willen een zo klein mogelijke overheid en dus meer markt (privatisering) en dus veel bezuinigingen op de welvaartsstaat.

De wijze waarop Rutte (Schoo-lezing 2013) sprak over visie is kenmerkend: "Kort maar krachtig: de liberalen hebben geen visie als een toekomstbeeld voor een samenleving, maar ze beschikken wel over idealen". Het politiek handelen wordt, zegt hij, geïnspireerd door 'liberaal pragmatisme'. Veel mensen willen plannen maken voor de toekomst, maar zien die gefrustreerd worden door de toenemende chaos om ons heen. Die chaos bestaat uit de in paragraaf 1 genoemde elementen. Die chaos bestaat ook uit de nationale en mondiale onzekerheden. In de afwezigheid van democratisch leiderschap (met als grote uitzondering 'onze' Angela?⁴) wordt het steun zoeken naar zekerheid bij autoritair leiderschap een aantrekkelijk perspectief. Wanneer die ondemocratische, autoritaire leiders dan ook nog de af-en-toe opkomende woede-uitbarstingen van groepen in de samenleving ondersteunen of uitlokken, dan slaat de schrik wel toe.

Een ander element van de mensen in onzekerheid is het beeld dat Chomsky schetst: "Wat hen daarentegen echt verontrust is wat er in de rij achter hen gebeurt. Zij geloven dat de "mensen die het niet verdienen", die "de regels niet volgen" door de federale regering voor hen in de rij worden geduwd met al die programma's die zij verkeerdelijk interpreteren als uitsluitend voordelig voor Afrikaans-Amerikanen, immigranten en anderen waar ze met

³ Warum Europa eine Republik werden muss (2016)

⁴ Het vraagtteken is bedoeld om bij haar onmiskenbare kwaliteiten in het vluchtelingenvraagstuk en bij de Energiewende niet te vergeten dat ze ook partijleider is van de rechtse CDU

misrijzen op neerkijken”. Het is een dankbare voedingsbodem voor de populistische mensenvangers. Dat betekent ook dat die groepen die het sterkst door de neoliberale maatregelen getroffen zijn niet de dupe mogen worden. Dat vergt extra maatregelen.

We hebben het over de meerderheid van de bevolking als het gaat om de (financiële) vraag: kan ik (straks) nog wel mijn huis/zorg/oude dag betalen, met een lager inkomen en kosten die stijgen, heb ik nog wel een baan die zekerheid biedt.

De populisten in Europa en in de USA creëren graag chaos. Het is de voedingsbodem voor het vangen van mensen bij verkiezingen. De kiezers echter schijnen zich niet te realiseren dat er vervolgens nog meer chaos en onzekerheid ontstaat. Het voorbeeld van Brexit spreekt in dit opzicht boekdelen. Er is een gevoel van onbehagen, maar dit wordt niet gericht op ondernemingen, werkgevers, of op de Britse staat, maar op de EU als gemakkelijke zondebok.

Ook in andere landen is trouwens de EU een gemakkelijke prooi door de Byzantijnse wijze van besluitvorming en de spagaatachtige wijze van communiceren hierover: in eigen land heeft de EU ‘het gedaan’, terwijl in Brussel gewoon wordt meegedaan aan de besluitvorming. De besluitvorming is niet alleen ondemocratisch doordat het Europees Parlement onvoldoende macht heeft, ook het toestaan van veto's op velerlei soorten van besluitvorming maakt de EU tot de spreekwoordelijke reus op lemen voeten. In het verlengde van deze opmerkingen valt ook de positie van de Euro. Omdat de Euro is ingevoerd zonder het hierbij nodige instrumentarium om de munt stabiel te houden, leidt dit tot een bizar politiek steekspel. De critici van de Euro zijn tegen versterking van de EU en daarbij versterking van de Euro, terwijl het pleidooi om de Euro af te schaffen ongeloofwaardig is vanwege de enorm negatieve economische effecten en bijbehorende chaos.

De bij velen gevoelde urgentie heeft ook te maken met drie belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen: de vluchtelingencrisis, de EU en de Euro, en de klimaatverandering. De vluchtelingencrisis is door de afspraken tussen de EU en Turkije tijdelijk minder geworden. Sprake van een stabiele situatie is er bepaald niet. Ook de levensgevaarlijke overtochten tussen Libië en Europa gaan nog steeds door. Reden om deze kwestie goed en voor langere termijn aan te pakken. De handelaren in vrees proberen met alle wettige en onwettige middelen oplossingen tegen te houden. De EU en de Euro zijn makkelijke brokken aas om mensen mee te vangen door hun onaffe staat en daardoor onduidelijke politieke positie. Dat geldt ook voor de klimaatverandering en de weerstanden van dwaallichten hiertegen.

Alhoewel de meeste mensen kunnen waarnemen dat klimaatverandering daadwerkelijk optreedt, is er enerzijds een situatie dat *'we nog maar moeten zien of die voorspellingen uitkomen'* (het door populisten gevoede wantrouwen tegen wetenschap) en is er anderzijds nog steeds een te gering gevoel van urgentie bij grote delen van de bevolking waar het gaat om het nemen van concrete maatregelen. Zowel het ondermaatse overheidsbeleid als het roepen van de eerder genoemde mensenvangers, verhinderen een adequate aanpak.

Mark Elchardus: "De sociaal democratie is haar verhaal kwijt geraakt. ... Het onbehagen is niet alleen een gevolg van een reeks concrete, aanwijsbare problemen, maar ook en vooral van een gebrek aan een verhaal dat de zorgen van de mensen koppelt aan een duidelijke opvatting over een betere samenleving. Het is ten gevolge van het ontbreken van zo'n verhaal dat partijen van het onbehagen de meest onpraktische dingen kunnen voorstellen zonder te worden weggelachen. Een goed verhaal heeft drie ingrediënten: (1) het raakt rechtstreeks de zorgen, verzuchtingen, belangen van de mensen, (2) het geeft aan waarom het realiseren van die belangen en verzuchtingen een stap is in de richting van een goede en rechtvaardige samenleving voor iedereen, en (3) het geeft een idee van hoe die stap concreet zal worden gezet.

Dr J.M. Den Uyl-lezing, 2011

Ad (3) Hoe krijgen we het vertrouwen terug in elkaar en hoe krijgen we de controle over ons leven en onze maatschappij terug.

Hoe krijgen we vertrouwen en controle terug in de bedrijfsvoering van onze werkgever, in de vluchtelingenstromen, in de veranderende buurt, in de globalisering, in de woningcorporatie, in de ziektekostenverzekeraar, in de energieleverancier.

Vast staat dat veel van de veranderingen van de afgelopen +/- 30 jaar zijn geïnspireerd door de neoliberale tsunami. Het neoliberalisme dat als uitgangspunt heeft dat egoïsme leidt tot de beste maatschappelijke oplossing.

Het ontbreekt al jaren aan een geloofwaardig progressief toekomstbeeld. Waar willen we dat de maatschappij heen gaat? Hoe willen we dat de wereld er uit ziet over 20/30 jaar? Kunnen we een utopie, of op z'n minst een 'utopie light' beschrijven van de 'goede samenleving'? We hebben een

verhaal, een narratief nodig om onze politiek naar te richten. Dat is geen verhaal voor de eeuwigheid, het moet bijgesteld en veranderd kunnen worden, maar niet lichtvaardig. En, vandaar ook het citaat van Elchardus, het verhaal moet gekoppeld zijn aan de zorgen van de mensen.

Veel artikelen over de noodzaak voor een goed verhaal eindigen met de constatering ervan. Ik ga een stapje verder en doe een poging een begin te maken met een progressief toekomstbeeld. Wat we nodig hebben is een nieuw historisch compromis waarin de inrichting van de verzorgingsstaat, inkomens (en belasting) gekoppeld worden aan het werken aan een duurzame en respectvolle samenleving. Het verhaal is nog lang niet af, het is misschien ook niet toegankelijk genoeg; kortom het kan verbeterd worden, maar De Grote Transitie (DGT) van het Platform Duurzame en Solidaire Economie is een begin. Het is in dit artikel dat ik een begin maak met de door Elchardus bepleitte koppeling aan de zorgen van de mensen en de genoemde uitvoeringsmodaliteiten. DGT is ingedeeld in 10 onderdelen. Ik noem hier kort de thema's⁵:

1. Beperk verschillen in koopkracht en vermogen. Ongelijkheid is slecht voor onze democratie, economie en het milieu. Dus concreet: minimum inkomens omhoog en tegelijk een hogere belasting op vermogens, hogere inkomens en erfenissen.
2. Zet in op een 24-urige werkweek en maak een begin met een universeel basisinkomen. Hieraan zitten allerlei uitvoeringsvragen. Het gaat om de vraag hoe hoog een basisinkomen wordt bij aanvang, hoe de kosten deels verhaald kunnen worden op werkgevers en uit afschaffing van alle mogelijke toeslagen. Met een basisinkomen kan volstaan worden met een lager loon. Dat beïnvloedt natuurlijk ook het hiervoor genoemde over het minimumloon.

⁵ De formulering is op enkele plekken aangepast aan mijn persoonlijke visie.

3. Investeer als overheid en als burgers / ondernemers de komende vijftien jaar op grote schaal in een circulaire, regionale economie. De EU heeft een enorm fonds gecreëerd: Europees Fonds voor Strategische Investeringen (EFSI). Gelden uit dit fonds kunnen – in plaats van het algemeen aanjagen van de groei - aangewend worden voor investeringen in een circulaire, regionale economie.
4. Ontwikkel een groen belastingstelsel. Verschuif de belasting op arbeid naar belasting op schaarse hulpbronnen en schadelijke emissies. Het is van de gekke dat dienstverlening of reparatiebedrijfjes veel zuchten onder loonbelasting, terwijl kostbare grondstoffen als fosfaat onbelast opgemaakt worden.
5. Meet welvaart niet met alleen in monetaire transacties. Gebruik een dashboard met meerdere indicatoren die onze welvaart goed meten en stop met de eenzijdige focus op groei van het BBP. Kortweg geformuleerd: kijk meer naar mensen en minder naar de geld-economie. Ga ook na hoe krimp van onze economie rechtvaardig en weldadig kan werken.
6. Investeer in de noodzakelijke energietransitie en schakel binnen vijftien jaar over naar 100% hernieuwbare energie. Het wordt echt tijd dat de overheid zijn verantwoordelijkheid neemt. Het wordt ook tijd dat particulieren energie kunnen opwekken zonder in BTW-vraagstukken verzeild te raken.
7. Stop de omgekeerde ontwikkelingshulp en sluit het belastingparadijs Nederland. Een nieuw internationaal verdrag hierover biedt goede kansen.
8. Plaats geldcreatie onder publiek bestuur en breng het schuld- en rentevrij in omloop. Dit betekent ook dat de overheid veel minder hoeft te lenen.
9. Laten we kijken wat Europa de laatste 40 jaar voor betekenis heeft gehad, wat daarin waardevol is en formuleer vandaar uit eisen voor een duurzaam, solidair én democratisch Europa. Schep zo draagvlak voor verdergaande samenwerking.
10. Vernieuw het economieonderwijs: breng de echte wereld terug in de modellen, theorieën en klaslokalen.

Dit laatste punt heeft vooral te maken met de achtergrond van het Platform Duurzame & Solidaire Economie en zou geen onderdeel hoeven zijn van een algehele maatschappelijke visie. Het staat wel voor het feit dat onder invloed van het neoliberalisme de hele maatschappij doordrongen is geraakt van een zeer eenzijdige en op termijn steeds schadelijker economische visie.

Voor een verdere concretisering van deze tien punten het ik nog een aantal mogelijke uitvoeringskwesties geformuleerd.

In het licht van de voorgaande twee paragrafen moet het duidelijk zijn dat ik geen voorstander ben van grote nieuwe maatschappelijke stelselwijzigingen. Beleid van overheden en het streven van burgers, ondernemingen en ngo's zou gericht moeten zijn op het creëren van (bestaans)zekerheden. Dus om te beginnen geen nieuwe veranderingen, stelselwijzigingen, of reorganisaties tenzij we er met z'n allen (in ieder geval alle betrokkenen) iets over te zeggen hebben.

Verder zou er een maatschappelijk debat moeten komen over veel zaken die de afgelopen twintig jaar verdwenen of sterk gewijzigd zijn. Ik bedoel daarmee onderzoek naar de uitgevoerde privatiseringsoperaties. Is er maatschappelijke winst, moet er een aanpassing of een terugdraai-operatie worden voorgesteld?

Alle maatschappelijke instituties dienen volkomen transparant te zijn. Alle gegevens kunnen op het web. Alleen gegevens over personen kennen uiteraard een privacy. De overheid moet zo ingericht worden dat lobbygroepen die overheid niet meer kunnen kapen voor hun doeleinden.

Ik ben van mening dat het verbinden met de belangrijke vraagstukken van ecologie, klimaat, milieu alleen mogelijk is als er voldoende zekerheden zijn op andere punten: het genoemde nieuwe historische compromis.

Dat is wat mij betreft vooral een pleidooi voor een universeel basisinkomen. Verder moet de liberalisering van de arbeidsmarkt opnieuw bekeken worden. Wie, om te beginnen, een vaste arbeidsovereenkomst wil, moet daarop aanspraak kunnen maken. Het risico van ziekte moet (m.n. in verband met kleine ondernemers) via een algemene premieheffing bij de overheid komen.

Natuur zou wat mij betreft veel directer verbonden moeten zijn met de natuur in de omgeving van mensen. Natuur is ook de toegangspoort tot kennis over het klimaat. In navolging van Frank Berendse⁶, hoogleraar Natuurbeheer en plantencologie, pleit ik voor een natuurnetwerk Nederland, bestaande uit Regionale Natuurnetwerken. Wat mij betreft houdt dat ook in dat de grote natuurbeschermingsorganisaties zich regionaal opsplitsen.

De Sociaal Economische Raad (SER) wordt uitgebreid (of hervormd) met een raad die samengesteld is uit betrokken burgers. Hiervoor wordt geëxperimenteerd met een lotingssysteem waaraan alle burgers deelnemen. Nagegaan moet worden hoe zo een type raad ook op provinciaal / regionaal niveau kan worden ingericht. Immers als we een economie zoveel mogelijk regionaal willen inrichten is een dergelijk forum gewenst.

In alle wijken en buurtschappen worden maandelijkse wijktafels georganiseerd. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de faciliteit en de daaraan verbonden kosten. De wijktafels zijn open bijeenkomsten voor uitwisseling, opinie- en ideevorming gericht op de wijk, maar vooral op wat mensen inspireert en bezig houdt. De tafels zijn gericht op begrip, met een empathische instelling, niet om je gelijk te halen. De wijktafels kunnen ook dienen als laboratorium voor oefening in de vier genoemde kerncompetenties (het vermogen tot identificatie, het vermogen tot representatie, weerbaarheid en aanspreekbaarheid).

Tot slot: alles is politiek, maar geen politiek in de betekenis van partijpolitiek of politieke spelletjes, maar in de maatschappelijke betekenis. Politiek werk is een vorm van maatschappelijke arbeid. Misbruik laten we niet toe. Onderzoek naar wat ons bindt, leidt tot veel misverstanden, maar werken aan een gedeeld perspectief geeft nieuwe energie en daagt uit tot creativiteit.

John Huige (john@johnhuige.nl)

281116

⁶ Wilde Apen, natuurbescherming in Nederland, 2016.